

Θρησκευτική Πίστη: εχθρός της «ανοιχτής κοινωνίας;» (Νικόλαος Κόϊος, Συντονιστής Περιεχομένου της Πεμπτουσίας)

/ [Πεμπτουσία](#)

(Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=158189>)

Ο Πόππερ συνεχίζει και αναπτύσσει γόνιμα την διάκριση του Πρωταγόρα μεταξύ φυσικών και κανονιστικών νόμων. Οι φυσικοί νόμοι έχουν αυστηρή και αμετάβλητη κανονι-κότητα. Ισχύουν από μόνοι τους και γι' αυτόν το λόγο ούτε παραβιάζονται, ούτε επιβάλλονται. Οι κατά σύμβαση, ή διαφορετικά κανονιστικοί νόμοι, ως ανθρώπινα προϊόντα επιβάλλονται και μεταβάλλονται και είναι επιδεκτικοί αξιολογικών κρίσεων. Ως αληθινοί ή εσφαλμένοι μπορούν να χαρακτηρισθούν μόνο κατά σύμβαση, μεταφορικά. Την ηθική ευθύνη γι' αυτούς φέρει αποκλειστικά ο άνθρωπος. Δεν πρέπει να αναζητά γι' αυτούς ευθύνη ούτε στην φύση ούτε στον Θεό, αλλά μόνο στον εαυτό του[1]. Ο άνθρωπος είναι πλασμένος με τη δυνατότητα να αλλάζει τον κόσμο, ωστόσο η υπευθυνότητα και οι αποφάσεις για την αλλαγή αυτή διενεργούνται αποκλειστικά από τον ίδιο [2].

Popper inside
Image not found or type unknown

Η άποψη ότι οι ηθικοί και κοινωνικοί κανόνες είναι ανθρώπινα δημιουργήματα δεν αντιτίθεται σέ μία θρησκεία θεμελιωμένη πάνω στην ιδέα της προσωπικής ευθύνης και της ελευθερίας της συνείδησης. Με άλλα λόγια η ελευθερία του ανθρώπου δεν προσβάλλεται από τίς αρχές μιας θρησκευτικής πίστης, στον βαθμό που η τελευταία δεν στηρίζεται στη δύναμη της επιβολής, αλλά στον σεβασμό των επιλογών. Κατά τον Πόππερ αυτό φαίνεται από την αντιθετική διάκριση ανάμεσα στην απλή τυπική υπακοή και στο να ακολουθεί κανείς τη φωνή της συνειδήσεως. Την διάκριση αυτή πραγματοποιεί στο κήρυγμά του ο ίδιος ο Χριστός, σύμφωνα με τον εν λόγω φιλόσοφο, όταν την εντολή του μωσαϊκού νόμου την ανάγει σέ εσωτερικό κανόνα της ανθρώπινης συνείδησης: «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις... ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν[3]»[4].

Ὡς γνήσιος ανθρωπιστής, ο Πόππερ θεωρεῖ ὅτι δεν ἔχει και τόσο μεγάλη σημασία η απάντηση στο ερώτημα ποιος ἦταν ιστορικά ο πρῶτος ηθικός νομοθέτης. Με άλλα λόγια δεν τον ενδιαφέρει εἰάν ἦταν κάποια θρησκεία ἢ ὄχι, ἢ ποια ἀπὸ ὅλες τίς θρησκείες ἦταν. Σημασία ἔχει ὅτι ο ἄνθρωπος και μόνον αὐτός εἶναι υπεύθυνος για την υιοθέτηση ἢ την ἀπόρριψη των ηθικῶν νόμων. Η διαπίστωση αὐτή ἔχει ιδιαίτερη αξία, γιατί δείχνει ὅτι η θρησκευτική ηθική και η πίστη που την προϋποθέτει, δεν ἔρχεται ἐκ των πραγμάτων σέ σύγκρουση με την αυτονομία ἀπὸ τη στιγμή πού ὁ ἄνθρωπος ελεύθερα μπορεί να υιοθετήσει ἢ να ἀπορρίψει τούς κανόνες της. Το πρόβλημα παρουσιάζεται ἀπὸ τη στιγμή πού υιοθετοῦνται μέθοδοι και μέσα επιβολῆς των ηθικῶν ἐπιταγῶν.

Ὡστόσο ὁ Πόππερ δίνει μεγάλη προσοχή και σημασία στα κίνητρα ἀποδοχῆς της θρησκευτικής και ιδιαίτερα της χριστιανικῆς ηθικῆς. Εἰάν συνιστά κίνητρο μόνον η ἐπίκληση της θείας αὐθεντίας, τότε η ηθική ἀποβαίνει ἐτερόνομη και στηρίζεται σέ ἀδύναμη βάση. Η ιστορία ἔχει δείξει επανειλημμένα ὅτι αὐτὴν την αὐθεντία επικαλέστηκαν πολλοί για τεκμηρίωση τῆς ανισότητος. Εἰάν ὅμως ἡ τήρηση των ηθικῶν ἐπιταγῶν ἐνεργεῖται στο πλαίσιο της προσωπικῆς πίστης και της εσωτερικῆς ἀποδοχῆς, τότε ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ αὐτόνομα, ἀφού ἀποφασίζει ἀπὸ μόνος του[5]. Κάτι τέτοιο βλέπουμε να συμβαίνει και στην περίπτωση του Αποστόλου Θωμά. Η παρουσία του ἀναστημένου Χριστοῦ δεν τον οδηγεί σε μία ἐξαναστατική ἀποδοχή ενός υπερφυσικοῦ – θεϊκοῦ γεγονότος, ἀλλά σε μία πλήρη εσωτερική ἀλλοίωση. Διαπιστώνει, πιστεύει, υιοθετεῖ και προσλαμβάνει θεία ζωή και ἔνθεο ἦθος το ὁποῖο κάνει δικό του. Αποκτά, ὅπως λένε και οἱ Πατέρες της Ἐκκλησίας «νουν Χριστοῦ».

Image not found or type unknown

Ο Πόππερ, περισσότερο από την θρησκευτική ηθική, επικρίνει ως πηγή ηθικής ετερονομίας και κοινωνικής ανισότητας το βιολογικό νατουραλισμό. Η θεωρία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να στηρίξει τις πιο αντιφατικές ηθικές θέσεις. Ουσιαστικά οδηγεί στην αντιμετώπιση του ανθρώπου με τα ίδια κριτήρια που αντιμετωπίζονται τα ζώα. Με την κριτική του αυτή αντιτίθεται σέ πλατωνικές και αριστοτελικές απόψεις, καθώς και σε ορισμένες της ρωμαιοκαθολικής θεολογίας η οποία έχει στηρίξει μεγάλο μέρος της διδασκαλίας της στο φυσικό δίκαιο[6]. Σε αντίθεση με τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη ή μαιευτική μέθοδος του Σωκράτη, η οποία στηρίζεται στον καθαρό διανοητισμό, είναι αντίθετη προς το πνεύμα της αυθεντίας και δεν οδηγεί στη χειραγώγηση και την ετερονομία, αλλά συντελεί στην απελευθέρωση από την προκατάληψη και στην αυτοκριτική[7].

Μέσα από το συγγραφικό του έργο επιθυμεί να δώσει τα χαρακτηριστικά μίας ανοιχτής κοινωνίας και να επισημάνει τα εμπόδια στην πραγμάτωσή της. Βαθιά

του επιθυμία του είναι να επισημάνει τον κίνδυνο της ετερονομίας, εννοούμενης ως αυταρχικότητας και επιβολής αξιών και τρόπου ζωής. Ο κίνδυνος αυτός συνίσταται στην αλλοτρίωση των ανθρώπων και στη χειραγώγησή τους να επιτελέσουν σκοπούς διαφορετικούς από αυτούς για τούς οποίους είναι δημιουργημένοι. Σ' αυτό συμ-βάλ-λουν πολλές φορές, με αρνητικό δυστυχώς πρόσημο τα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα. Τα τελευταία αντί να προωθούν την αγάπη για τη γνώση, την έρευνα και την ατομική ολοκλήρωση, αναδεικνύουν ως ύψιστο σκοπό την επιτυχία και την καταξίωση. Έτσι μαθαίνουν στους νέους να αγωνίζονται και να επινοούν τρόπους για την άρση κάθε εμποδίου στο δρόμο για την επιτυχία[8].

Ο άνθρωπος για να ολοκληρωθεί πρέπει να μπορεί να «πιστεύει». Και η κοινωνία για να είναι πραγματικά ανοιχτή στα μέλη της, χρειάζεται ανθρώπους με εμπιστοσύνη και χωρίς φοβικά σύνδρομα. Ωστόσο πώς μπορεί κάποιος να αποβάλλει τους φόβους του προς την κοινωνία και τους άλλους, όταν δεν έχει αποβάλει το θεμέλιο όλων των φόβων: τον φόβο του θανάτου; Ο Θωμάς αναζητώντας να ψηλαφήσει τον Αναστημένο Χριστό ουσιαστικά ψηλαφεί το ίδιο το γεγονός της προσωπικής του αναστάσεως και της αναστάσεως ολόκληρου του ανθρώπινου γένους. Υπό αυτήν την έννοια γίνεται άνθρωπος ανοικτός και παγκόσμιος χωρίς φόβους, αφού υπερβαίνει τον φόβο του θανάτου. Ο βίος του μας διηγείται ενέργειες ακραίες που οδήγησαν σε «άνοιγμα» και πολλούς από αυτούς που εκόμισε το μήνυμα που έλαβε ο ίδιος ψηλαφώντας τα Άχραντα Χέρια και την Ακήρατο Πλευρά.

[1] Ό.π., σ. 119.

[2] Ό.π., σ. 120.

[3] Μθ. 5, 21.

[4] Κάρλ Πόππερ, ό.π., σ. 125

[5] Ό.π., σ. 126.

[6] Ό.π., σ. 133.

[7] Ό.π., σ. 218.

[8] Ό.π., σ. 228.